

Vizinger Zsolt

HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet

Liszt Ferenc és Pest-Buda kamarazenei élete

Liszt Ferencet nem nevezhetjük a mai értelemben vett kamarazenesznek. Hangversenyeken a kamarazenei művek fehér hollónak számítottak. A zeneszerző saját kezűleg vezetett katalógusában, amelyben részletezi az 1838 és 1848 között lezajlott nyilvános hangversenyek repertoárját, inkább csak általános utalásokat találhatunk: Beethoven-, Schubert-, Mendelssohn-triók.¹ Sőt, a konkrétan megnevezett műveket is, mint például Hummel szepettje, szólószongora-átiratban játszotta. 1838 elején Párizsban adott néhány trióestet Christian Urhannal és Alexandre Battával, két évvel később pedig Londonban játszotta Ole Bull-lal a *Kreutzer-szonátát* – ez a mű az egyetlen kivétel, amelyet egész életén át játszott.

Liszt játékának lehangoló hatása alól egyetlen hallgatója sem tudta kivonni magát – ez pedig a kamarazeneben hátrány. Hubay Jenő visszaemlékezésében így ír arról az emlékezetes 1878 márciusi napról, amikor magával Liszt Ferencsel játszhatta el a *Kreuzert* Földváry Emília szalonjában:

Démoni erővel játszotta az első tételt; a melléktemánál nemcsak a zongorát, de a lelkeket is megreszkettette; a második tétel bájos témáját meleg egyszerűséggel, a variációkat virtuózi finomsággal s végül a finálét kicsapongó jókedvvel, a ritmust erősen hangsúlyozva interpretálta.²

Ha pedig Liszt mégis kísérőszerepben tűnt fel – például egy dal előadásakor –, akkor a tudósítások a legjobb esetben is csak udvariasan megemlítik az eseményt – a főszerep azonban mindig Liszté, még akkor is, ha a kísérőszólamot játszotta (ami egyébként jellemző volt rá).

1 Alan Walker: *Liszt Ferenc 1. A virtuóz évek 1811–1847*. Ford. Rác Judit. Budapest: Editio Musica Budapest, 2003, 453.

2 *A magyar zene krónikája*. Szerk. Legány Dezső. Budapest: Zeneműkiadó, 1962, 355–356.

A kamarazenélés 19. századi értelmében viszont Liszt igenis kamarazenesz volt: Weimarban és Pesten rendezett matinéin és estjein elsősorban másokkal szeretett együtt zenélni, egyedül ritkán játszott. Az 1850-es évek elején az Altenburgban heti rendszerességgel tarthattak zenés összejöveteleket. Erről az időszakról az amerikai William Mason 1853-as naplója adhat nekünk képet. Mason Liszt tanítványa volt néhány hónapig, és gyakran járt az Altenburg szalonjában. A naplóból megtudhatjuk, hogy Mason hallotta a *Kreuzert* magyar modorban Reményitől és Lisztől, a Weimari kvartett pedig több Beethoven-vonósnégyest előadott nekik.³ Liszt Rómában is igyekezett közös zenéléseket szervezni ismeretségi körében. A *Látcső* tudósít 1864 márciusából, hogy Reményi hat római hangversenye mellett Lisztnél Beethoven-vonósnégyeseket játszott:

Reményi Ede Rómában [...] Liszt kedvéért tizenöt magán quartett előadást tartott Beethoven halhatatlan műveiből. [...]. A hatás mindannyiszor roppant nagy volt. F. hó 10-én pedig Monsign. Nardinál játszott Reményi Liszttel együtt; jelen volt Haynald erdélyi püspök ő excja is, kinek szemeibe könnyek toltak, midőn néhány gyönyörű magyar darabot is hallott előadva hazája két oly kitűnő s világszerte tisztelt művész fia által.⁴

Nem tudjuk, hogy pontosan mely vonósnégyeseket játszotta el Reményi a társaival, de tizenöt alkalom alatt akár az összeset is előadhatták – bár ezt nem tartom valószínűnek. Talán nem véletlen, hogy Liszt két évvel később megemlíti kiadójának, Breitkopfnak írott levelében, hogy sokat küszködik a Beethoven-vonósnégyesek szólózungora-átíratával: az eredmény eddig – idézem Lisztet – „vagy teljesen lejátszhatatlan, vagy unalmas.”⁵

1870-ben Pest-Buda zeneéletének új korszaka nyílt meg azzal, hogy Liszt az év bizonyos szakában a városba költözött. A világhírű abbé inspiráló hatására honfitársai mertek nagyot álmodni: elindult a Zeneakadémia ügye, és olyan tartalmas zenei idény alakult ki Liszt körül, amilyenre talán sem előtte, sem utána nem akadt példa a város életében. A Beethoven-centenáriumot Liszt Pesten töltötte, sőt: vezényelte 2. Beethoven-kantátáját; a Nemzeti Színházban bemutatták a *Tannhäuser*t, és végeláthatatlan volt a jótékonyági hangversenyek sora (általában Liszt részvételével). A sajtótudósítások azonban nemcsak ezekről a nagy eseményekről adnak hírt, hanem arról a rengeteg zenereggélyről és -estélyről is, amelyek a minden napok zeneéletének kiemelt jelentőségű alkalmai voltak.

Természetesen nem Liszt találta ki a matiné műfaját, de ő hozta divatba Pesten. A *Hon* tudósítója írta a második matiné kapcsán:

Ahhoz, a mit a nagy világ húsz év óta hiába óhajt: mi most igen könnyen jutunk. Liszt Ferencz minden vasárnap délelőtt otthon van (a belvárosi plébánián,) s zongoráz nekünk. Tegnap – vasárnap – volt második matiné-je melyen körülbelül százan jelentek meg, negyedrésze a hölgy világból: az opera művésznői, müked-

3 William Mason: *Memories of a Musical Life*. New York: The Century Co., 1901, 93–94.

4 [N. N.]: „Mi újság? Reményi Ede Rómában”, *Látcső* I/26. (1846. június 26.), 2.

5 1866.10.04-i levél Breitkopf und Härtelnek. *Letters of Franz Liszt. Vol II*. Ed. La Mara, trans. Constance Bache. London: H. Grevel & Co., 1894, 116–117.

velő hölgyek sat. A férfiak közt számos kitűnőség, köztük Jean Becker, ki ezúttal bőven visszakapta a műélvezet kölcsönét, melyet két négyes estélyén a Zongora-királynak nyújtott.

A matinéek nálunk nincsenek divatban, holott már a negyvenes években a műbarátok körének sok élvet nyújtottak. Akkor Petrisevich Horváth Lázár, a „Honderű” szerkesztője honosítá meg saját termeiben, hol az előkelők és művészek találkoztak, köztük sok híres ember, például Berlioz. Akkor találták ki, a matinée-re magyar szót is: a „zeneregélyt”, (az estély formájára,) melyet faute de mieux bátran használhatunk ma is.⁶

1870. november 27. és 1871. március 19. között Liszt tizenhárom matinét tartott vasárnap délelőttöként a Belvárosi Nagyboldogasszony főplébánia első emeletén, amit Schwendtner Mihály apát bocsátott a rendelkezésére.⁷ Mi a különbség a délelőtti matiné és az esti szalon-összejövetelek között? Az estélyeken ritkán játszott főszerepet a zene, még Wohl Janka vagy Pulszky Ferenc irodalmi szalonjaiban is másodlagosnak számított.⁸ Inkább a beszélgetés, díszes vacsora, és sok esetben a tánc került az előtérbe ezeken a gyakran hajnalba nyúló esteken. Liszt zenei matinéin a szervezett társas muzsikálás jelentette a legfőbb programot. A sajtó mindig beszámolt a zeneregélyekről, és az ajtó mindenki előtt nyitva állt – legalábbis kezdetben. Tehát a matiné valahol félúton helyezkedett el a nyilvános hangverseny és a fél-nyilvános szalonbeli összejövetelek között.

Liszt első matinéjén a *Fővárosi Lapok* szerint negyven-ötven vendég vehetett részt.⁹ A másodikon már száz.¹⁰ A harmadikon már meg sem merték becsülni a létszámot az újságírók:

Ez [...] már nem „matinée” volt, ismerős körrel, hanem meglehetősen tarkaság, tolongással és jókora zajjal. Még játék közben is ropogtak a csizmák, suhogtak a ruhák és susogtak az ajkak. Egy csöppet sem csodáljuk tehát, ha Lisztnek ezúttal távolról sem volt annyi kedve, mint a két első alkalommal, s ennél fogva játéka sem gyakorolt oly varázserőt.¹¹

A *Hon* újságírója kollégáit okolta a sajnálatos eseményért, ugyanis az első két matiné után egynémely folyóirat név szerint megemlítette a részt vevő hölgyeket, „minél fogva a többi is gondolta magában: ha már nem csak bál-, hanem matinée-királynők is vannak, miért ne lehetnének mi is azok?” Természetesen az élclapok kapva kaptak az alkalmon, a *Borsszem Jankó* egészoldalas „tudósítást” írt, amely szerint Reményi egy széken állva, „vadállatmutogató modorában”, kezeivel hadonászva mutatja be Lisztet, miközben egy ifjú poétának sehogy sem sikerül méltató verset írni a „zene koronás királyának”, és felakasztja magát a

6 y.: „Liszt Ferenc második matinée-je”, *A Hon* VIII/292. (1870. december 04.), 1.

7 Lásd a függelékben a táblázatot dátumokról és az előadott művekről.

8 Wohl Janka szalonjáról lásd Mészáros Zsolt: *Wohl-nővérek munkássága: Irodalom, sajtó, szalon*. Ph. D. értekezés. Budapest: ELTE BTK, 2016. Pulszky Ferenc szalonjáról lásd Merényi Hajnalka: „A Pulszky-szalon”, *Budapesti negyed*, XII/4. (2004. tél).

9 E.: „Liszt első zeneregélye”, *Fővárosi Lapok* VII/265. (1870. novembere 29.), 1181.

10 y.: „Liszt Ferenc második matinée-je”.

11 [N. N.]: „Fővárosi hírek. A Liszt F. harmadik...”, *Fővárosi Lapok* VII/276. (1870. december 13.), 1230.

csillárra; Liszt gyászindulót játszik, Schwendtner apát pedig feladja az utolsó kenetet a halottnak. Másnap a matinékat többen temették – a következő vasárnapon el is maradt, helyette Reményi lakásán, Rákospalotán tartottak egy szűkebb körű összejövetelt. De úgy tűnik, Liszt mégsem gondolta komolyan a matinék beszüntetését, mert március végéig majdnem minden vasárnap megtartotta az eseményeket (három februári alkalom kivételével, amikor báró Eötvös József halála miatt elmaradtak).

Liszt matinéinak jelentősége és hatása Pest zeneéletére több szempontból is felmérhetetlen. Találkozhattak egymással a művészek, az értelmiség, az ország vezetői, az arisztokrácia – Liszt személye mindenkit mágnesként vonzott. Közben pedig Lisztet más oldalairól is megismerhették. Vadnai Károly írta a *Fővárosi Lapok*ban a második matinéről:

Azt hiszszük, hogy sokkal jobban is megismerjük őt egy ily matinéén, mint megismerhetnők bármily nagy hangverseny ünnepélyes rájárában. Ott csak a lángelmét látnók, itt a szeretet emberét is. Valóban ő utolsó példánya a régikorok ama nagy mestereinek, kiket a tanítványok méltó áhítattal környeztek. [...] A lelkesedés, mely belőle árad, költőiekké teszi nem csak tanítványait, hanem hallgatóit is.¹²

Több lap tudósítója kijelentette, hogy most már nemcsak a zongorakirályt, hanem a teremítő lángészt is felismerték Lisztben. A mester minden alkalommal a zongorához ült, és Reményi, Olga Janina vagy a Thern fivérek játszottak vele. Külföldi szerzők, mint Raff, Schumann, Schubert vagy Beethoven művei mellett egy alkalommal, 1870. december 25-én fiatal magyar zeneszerzők, Gobbi és Mihalovich művei is megszólaltak. A főszerepet azonban Liszt művei kapták, azok, amelyeket a pesti közönség jórészt nem ismerhetett, főleg nem a zeneszerző előadásában: szimfóniai költemények, mint a *Mazeppa*, *Prométheusz* vagy a *Tasso*; a készülő *Krisztus* részletei, vagy a *Koronázási mise* Benedictusa.

S van is e bővületben valami, ami eszünkbe juttatja a démonok varázsló erejét. S mindez hatás a zongorán, eme közönséges házi bútoron, melyet annyit hallunk, mint a sipládát, s melyen a hangok rendesen kurták és szakadékosak; de a mely hangszer a Liszt kezében egy lélek- és képzelemteljes zenekar, egy hangóceán, most az eget tükrözve nyájasan, majd az eget ostromolva vakmerőn.

„Semmi nagyítás nincs e leírásban...” – fejezte be tárcáját Vadnai. 1860–1871-ben kis túlzással azt állíthatjuk, hogy Pesten minden Lisztről szólt: „Liszt Ferencz tegnapelőtt fél tizenegyre eltüsszentette magát. A nemzet nevében utólagosan azt kívánjuk, hogy váljék egészségére” – tréfálkozik a helyzeten a *Bolond Miska*.¹³ A Zeneakadémia ügye jó úton haladt, az ország vezetői többször tanácskoztak Liszttel. A mester pesti letelepedését mindenki igyekezett elősegíteni. Februárban felröppent a hír, hogy az udvartól különleges kinevezést adományoznak Lisztnek, a sajtó találgatott, végül a „zenegróf” titulus kapott szárnyra – a *Borsszem Jankó*

12 V[adnai] K[ároly]: „Liszt Ferenc zenereggélye. (A második vasárnap)”, *Fővárosi Lapok* VII/271. (1870. december 06.), 1204.

13 [N. N.]: „Liszt-es újdonságok”, *Bolond Miska* XII/3. (1871. január 15.), 11.

természetesen kifigurázta e bárgyú ötleteket az „Alisztokratia” c. írásában.¹⁴ Liszt nyáron kapta meg a hivatalos kinevezést: évjáradékkal járó királyi tanácsosi címet adományoztak a zeneszerzőnek. Áprilisi elutazása után a *Zenészet*i Lapok szerkesztői biztosra vették, hogy Liszt már csak azért utazik Bécsbe és Weimarba, hogy „külföldön létező ügyeit végkép elrendezze”.¹⁵

Ám az egymást érő sikereknek áruk volt. Liszt második pesti éve szinte az előző ellentéte. Janina botrányos gyilkossági kísérletét a mester betegsége követte, visszavonultság, majd az év végén az Országgyűlés elvetette a Zeneakadémia felállítását. Legáný szavaival élve: „Liszt: hétköznap lett. Szürke, eseménytelen az embereknek – kesernyés önmagának.”¹⁶ A Liszt-matiné azonban fogalommá vált, akadt más, aki helyette is folytatta. 1871 decemberében megalakult a Liszt-egylet nevű női kar, és a következő év elejétől újra heti rendszerességgel szerveztek matinékat; Liszt jelen volt, amikor tudott, és gyakran zongorázott. Az is feltűnő, hogy a sajtó 1871 után már beszámolt más matinéről is; bár tudjuk, hogy Siposs Antal és Székely Imre korábban, Liszt előtt is rendezett zeneregélyeket, a matiné műfaja most jött igazán divatba.

Liszthez nem csak vendégségbe jártak – Liszt szívesen látott vendégnek számított Pest-Buda bármely szalonjában. Gróf Széchényi Imre a magyar arisztokrácia azon kevés tagjainak egyike, aki nemcsak szerette a zenét, de művelte is: német és francia dalait több ízben előadták, sőt, Liszt is ajánlotta őket a kiadójának. 1871 tavaszán Széchényi szalonjában Liszt gyakran eltöltött egy-egy estét. Ezek az összejöveteleken a zenéé volt a főszerep, és nem kizárólag a gróf műveit játszották. A *Zenészet*i Lapok többször tudósított a gróf zeneestélyeiről, a március 8-i est azonban kiemelkedő eseménynek számított. Liszt Ferenc is a hangszerhez ült, és többedmagával előadta az *Orfeusz* kamarazenei átiratát. Tekinthejtük egyfajta főpróbának is az eseményt, hiszen néhány héttel később, Reményi második hangversenyén a Pesti Vigadóban is megszólalt volna a mű – volna, mert a hárfaművész utolsó pillanatban lemondta a szereplést. Liszt a koncerten a hallgatóság közt ült, és mikor kiderült a szerencsétlen eset, nagylelkűen felajánlotta, hogy Janina Olgával eljátsszák a művet. *A Hon* tudósítója írta:

A főszerep ugyan a Janina grófnő épp oly kis, mint férfias erejű s minden nehézséget könnyen legyőző kezeinek jutott; de azért alkalmunk volt Liszt hatalmas zongorajátékát is bámulni egy-egy mozzanatban, például ama tengermoraj előidézésében, melynek erejében és fokozatos elsimulásában nem csak művészet, hanem igazi költészet volt.¹⁷

Visszatérve Széchényi zeneestélyére, nem csak az *Orfeusz* miatt különleges zenetörténeti esemény az a nap: Reményi vonósnégyese előadta a gróf háromtételes kvartettjét – márpedig magyar szerzőtől való vonósnégyes nem mindennapi dolog. Bár a mű nem aratott sem kritikai, sem közönségsikert, mégis megért két nyilvános előadást. Reményin kívül még 1871 vé-

14 [N. N.]: „Alisztokratia”, *Borsszem Jankó* IV/164. (1871. február 19.), 628.

15 [N. N.]: „Művészeti ujdonságok”, *Zenészet*i Lapok XI/27. (1871. április 23.), 429.

16 Legáný Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976, 96–97.

17 y.: „Két érdekes hangverseny”, *A Hon* IX/71. (1871. március 27.), 1.

gén a világhírű bécsi Hellmesberger-vonósnégyes is előadta Pesten. Széchenyi művének első előadása után, 1871 márciusában kialakult egy kis polémia a magyar sajtóban arról, hogy magyar stílusúnak vagy kozmopolitának kell-e lennie egy magyar zeneszerző műveinek. *A Hon* álnév mögé rejtőző kritikusa írta:

A szerzemény elég tarka. [...] Az andante, mely egyszerű az egyhangúsáig, olaszos, a szerenád már „mauresque,” tele rakva pizzicutókkal, hogy a guitarret valahogy ki ne felejsük a szerenádból; az allegro oly élénk, mintha darázs csipné, s e miatt szaladoznék a német és francia rhythmusok közt.¹⁸

Mivel a vonósnégyes kézírata lappang, ezért a német és francia darázs csipte ritmusokat, a mű „tarkaságát” csak e leírásból ismerhetjük. Bár az összes kritikus alapvetően hasonló véleményen volt (senki sem érezte magyarnak a háromtétéles művet, de a gróf zeneszerzésbeli igyekezetét mindenki nagyra becsülte), *A Hon* tárcaírójának személyeskedéstől sem mentes gondolatait nem tűrte a *Magyar Ujság* munkatársa.¹⁹ Sajnos Liszt véleményét nem ismerjük a műről, bár a Hellmesberger-vonósnégyes előadásáról több levelében is említést tesz.²⁰

Székely Imre, aki már az 1860-as években igyekezett megteremteni a magyar hangszeres műzenét, szintén rendezett zenei estélyeket a szalonjában. Jóllehet ma csupán magyar zongoraművei, ábrándjai révén ismert, Székely több tucat művet írt különböző kamarazenei összeállításokra. Néhány többtétéles triója és vonósnégyese pedig a nyilvános előadásig is eljutott: 1862-ben d-moll vonósnégyesét hallhatta a közönség; a mű öt évvel később négykezes zongoraátíratban, Lisztnek dedikálva jelent meg a Rózsavölgyi Kiadónál. 1874 tavaszán egy újabb mű, az öttétéles B-dúr „Magyar vonósnégyes” hangzott el a Pesti Vigadóban. Az öt tétel címe így jelent meg a sajtóban: „lassú, enyelgő, andalgó, sebes és végezet”.²¹ Érdekes módon az OSzK-ban található kéziratban utóbb (talán) Székely felcserélte a tétéleket, és ezzel gyors–lassú–gyors–lassú–gyors nagyformát alakított ki: *Allegro, Andante, Scherzo, Andante* és végül *Finale*.²² *A Budapesti Közlöny* kritikusa írta a hangversenyről:

A műsor egyes tétéleiből kiemelkedőnek tartjuk a „magyar vonós négyes”-t, mely Székely Imre szerzeménye s melynek különösen „andalgó” része nagy hatást keltett [...] A mit azonban különösebben ki kell emelnünk, az Székely István urnak gordonka-játéka „Ábránd Egressy Béni dalai felett” [...] A gordonkát a zongorán maga Székely Imre kísérte, s a két testvér játéka oly gyönyörben ringatá a közönséget, hogy Liszt, a hallhatatlan maestro arcza is örömtől sugárzott, elmélázva az édesbus hangok felett, és önkéntelen adva jelt a tetszésre, mely viharos tapsokban tört ki.²³

18 y.: „Reményi Ede első zeneestélye”, *A Hon* IX/68. (1871. március 23.), 1.

19 M. n.: „Fővárosi krónika. Egy kis polémia...”, *Magyar Ujság* VI/70. (1871. március 25.), 3.

20 *Franz Liszt's Briefe*. Bd. VIII. Hrsg. La Mara. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1905, 237–239.

21 [N. N.]: „Különfélék. Székely Imre hangversenye...”, *A Hon* XII/62. (1874. március 15.), 2.

22 A kézirat az Országos Széchenyi Könyvtárban található, Ms. Mus. 781.

23 [N. N.]: „Székely Imre hangversenye”, *Budapesti Közlöny* VIII/64. (1874. március 19.), 517.

Székely e tekintetben merész kísérletező, aki talán csak magánhasználatra komponálta kamaraműveit. Bár zongoraábrándjait kiadták, tetemes mennyiségű kamaradarabja máig kéziratban maradt. Székely valamikor 1873-ban ismerkedett meg Liszttel, de ez az ismeretség formális maradt.²⁴ Mint Pest zeneéletének egyik kiemelt személyisége, a Nemzeti Zenede zongoratanára, zeneregélyek és -estélyek állandó szervezője, inkább csak tisztségei okán érintkezett Liszttel.

A magyar kamarazene következő jelentős mérföldköve Beliczay Gyula g-moll vonósnygyese. Beliczay sok tekintetben másképp gondolkodott, mint Székely. Bécsben tanult vasútmérnöknek és zeneszerzőnek, közben pedig publikált a német nyelvű zenei sajtóban. Már fiatalon építette kapcsolati hálóját, több mint ötven opusát kiadták különböző európai kiadók. Az op. 21-es g-moll vonósnygyes Breitkopf-féle kiadásának reklámja 1878 májusában jelent meg a német folyóiratokban.²⁵ A következő év elején pedig Pesten hangzott el az európai híru Florenci vonósnygyes előadásában, először csak az *Intermezzo* tétel, majd többhónapos magyarországi hangversenykörút után márciusban a teljes mű.

Beliczay nem kísérletezett teljes egészében magyar szellemű művel, tudta, hogy a sikerhez inkább – még ha „kozmpolita” is – jó minőségű, sodró lendületű vonósnygyes kell, amelyben a magyar hang inkább csak színként jelenik meg. A lassú bevezetővel ellátott, szonátaformájú nyitótétel és az azt követő 6/8-os G-dúr *Intermezzo* egyöntetű sikert aratott. A *Fővárosi Lapok* kritikusja írta a hangversenyről, amelyen természetesen Liszt is jelen volt:

Beliczay quartettje átérezve gondolt és izléssel dolgozott mű, melynek adagiója is azonnal figyelmet ébreszt, intermezzójában pedig (vegyítve eszményített magyaros elemmel) igazi kedély van, úgyhogy ez zajos tapsot idézett elő s a zeneszerzőnek is több izben meg kellett jelennie a közönség előtt. Jean Becker melegen szorítá meg kezét, kifejezve ezzel, hogy zeneköltőnk derekas munkát végzett. Midőn a taps hosszasan tartott, Liszt odalépett Beckerhez s azt mondá neki, hogy a közönség (és ő maga is) újra szeretné hallani e részt, s a quartett-egylet azonnal ismét eljátszá, újra köztetszés mellett.²⁶

A műről elmondhatjuk, hogy ha csak rövid időre is, de világhírnévre tett szert, hála a széles körben terjesztett Breitkopf-kiadásnak: még az óceán túlsópartján is fennmaradt nyilvános előadásának nyoma.²⁷

A legtöbbet játszott Magyarországhoz köthető szerző azonban egyértelműen Robert Volkmann: Budapesten 1875 és 1905 között Beethoven, Mozart, Schubert, Brahms, Haydn és Schumann után az ő művei bukkannak fel leggyakrabban a kamarazenei koncerteken; b-moll triója pedig az egyik legtöbbet játszott mű volt. Pedig Volkmann nem komponált sok kamaraművet: két triót, amiből csak a b-moll-t játszották, és hat vonósnygyest. 1851-ben a híres b-moll triót Lisztnek ajánlotta, aki meg is köszönte az ajánlást egy levelében: „csak ismételni

24 Kéry János: *Székely Imre*. DLA disszertáció. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2015, 76–81.

25 *Verzeichniss des Musikalien-verlages von Breitkopf & Härtel in Leipzig*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1885, 68.

26 [N. N.]: „Fővárosi hírek. A florenciek...”, *Fővárosi Lapok* XVI/76. (1879. április 02.), 369.

27 [N. N.]: „New York Philharmonic Concert”, *Musical Courier* VI/162. (1883. március 21.), 148.

tudom e műre vonatkozó őszinte dicséretemet; egyúttal fönntartom magamnak, hogy a tölem telhetőt megtegyem terjesztéséért és általános elismertetéséért” – írja Liszt Weimarból Volkmann-nak a Korona utca 3-ba, Pestre.²⁸ Amikor két évvel később Hans von Bülow Pesten koncertezett, egy tárcát publikált – magyarra fordítva – a *Szépirodalmi Lapok*ban.²⁹ Liszt tanítványa egyenesen Beethoven műveivel állította párhuzamba Volkmann trióját, és megtudhatjuk az írásból, hogy ez a trió Liszt egyik kedvenc műve, amelyet gyakran játszott a vendégeinek Joachim Józseffel és Bernhard Cossmann-nal az Altenburgban:

S ami e trióban olly vonzalmat, olly lelki rokonságot ébreszt Lisztben, az épen az, a mit minden valódi művész p. o. a magyar zenében is, szeretni s csodálni fog: az érzelem magassága s nemessége s azon vallásos emelkedés, mit itt csak ez igen általános kifejezéssel „a végetlenség utáni vágy”-nak akarok nevezni.

Dátum	Előadott művek
1870.11.27.	Raff Hegedűszonáta; Liszt <i>Krisztus</i> oratóriumából két rész
1870.12.04.	Westmeyer „Kaiser-ouverture”; Schubert C-dúr szimf. Scherzo; Volkmann <i>Händel-variációk</i> ; Liszt <i>Koronázási mise Benedictusa</i> és a <i>Mazepa</i>
1870.12.11.	Schumann Concerto; Liszt <i>Zsoltár a babyloni vizeknél</i> ; Liszt <i>Prometheus</i>
1870.12.18.	Schubert C-dúr szimf. Scherzo; Liszt <i>Koronázási mise Benedictusa</i> ; Spohr Hegedűduó
1870.12.25.	Gobbi <i>Hegedűábránd</i> ; Mihalovich <i>Ábránd</i> ; Spohr Hegedűduó; Bach Fúga; Liszt <i>Mefisztó keringő</i> ; Chopin <i>Nocturne</i> ; Liszt <i>Tasso</i>
1871.01.01.	Liszt-dalok [?]
1871.01.08.	Liszt <i>Héroïde funèbre</i>
1871.01.15.	Beethoven Asz-dúr szonáta
1871.01.22.	Liszt „magyar stílú duója” [?]
1871.01.29.	Volkmann b-moll trió
1871.02.26.	Liszt-darabok, cisz-moll rapszódia
1871.03.05.	Liszt <i>Krisztusból</i> két rész; Chopin g-moll Ballada; Liszt Esz-dúr zongoraverseny
1871.03.12.	Liszt-dalok, Liszt <i>Tasso</i>
1871.03.19.	Liszt férfinégyesei

1. táblázat: Liszt Ferenc matinéi Budapesten 1870–1871-ben és az előadott művek.

²⁸ Liszt Ferenc *válogatott levelei*. Közr. Eckhardt Mária. Budapest: Zeneműkiadó, 1989, 143.

²⁹ Hans von Bülow: „Volkmann Robert”, *Szépirodalmi Lapok* 1/50. (1853. június 23.), 788–792.